

ŠV. TOMAS AKVINIETIS
St. Thomas Aquinas

SVARSTYTI KLAUSIMAI APIE TIESĄ. KLAUSIMAS 15, 3–5 ARTIKULAI

Disputed Questions on Truth. Question 15. Articles 3–5

TREČIAS ARTIKULAS

KLAUSIAMA, AR AUKŠTESNIAJAME
ARBA ŽEMESNIAJAME PROTE GALI BŪTI NUODĖMĖ

Ir atrodo, kad negali.

1. Juk Filosofas traktato *Apie sielą* trečioje knygoje teigia, kad supratimas visada teisingas (Aristotelis 1990 a: 392 [430 a 26]). O protas yra ta pati kaip ir supratimas galia, kaip jau buvo įrodyta. Todėl ir protas visada yra teisingas, vadinasi, nuodėmės jame nėra.

2. Be to, kiekviename, kuris yra imlus kuriam nors tobulumui ir trūkumui, trūkumas gali būti tik tam tobulumui priešingas trūkumas, nes tas pats esinys yra imlus priešingybėms. Tačiau, kaip teigia Augustinas traktato *Apie Trejybę* dvyliktoje knygoje, tikroji aukštesniojo proto tobulybė yra išmintis, o žemesniojo – mokslas (Augustinus 1841c: lib. XII, cap. 12.17). Vadinasi, juose negali būti jokios kitos nuodėmės, išskyrus nežinojimą ir kvailybę.

3. Be to, anot Augustino, kiekviena nuodėmė yra valioje. O protas yra kita nei valia galia. Vadinasi, prote nuodėmės nėra.

4. Be to, niekas nėra imlus savo priešingybei, nes priešingybės kartu būti negali. Bet kiekviena žmogaus nuodėmė yra protui priešinga, nes, kaip teigia Dionysijus traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtame skyriuje, blogis yra protui priešingas žmogaus gyvenimas (Dionysius 1897: 160). Vadinasi, nuodėmė prote būti negali.

5. Be to, nuodėmės, kuri padaroma dėl kurio nors dalyko, negalima priskirti tai galiai, kuri to dalyko nepasiekia.

RAKTAŽODŽIAI: protas, supratimas, galia, siela, jutimas, veikla, nuodėmė.

KEY WORDS: reason, understanding, potency, mind, sense, activity, sin.

Tačiau aukštesnysis protas kaip savo medžiagą turi amžinus dalykus, o ne kūnui malonius dalykus. Vadinasi, dėl kūnui malonių dalykų padaryta nuodėmė niekaip negali būti aukštesniajam protui priskirta, nors Augustinas sakė, kad pritarimas veiksmui priskirtinas aukštesniajam protui.

6. Be to, Augustinas sako, jog aukštesnysis protas yra tas, kuris aukštesniuosius dalykus apmąsto ir jiems su meile atsideda. Bet dėl to nuodėmės neatsiranda. Vadinasi, aukštesniajame prote nuodėmės negali būti.

7. Be to, stipresniojo silpnesnis nenugali. O protas yra tai, kas mummyse stipriausia. Vadinasi, jo negali nugalėti nei geidulingumas, nei pyktis, nei kas nors į juos panašus. Vadinasi, nuodėmės jame negali būti.

1. Bet yra priešingai. Nusipelnoma ir nusižengiama dėl to paties. O nuopelnas glūdi proto veikloje. Tad nusižengimas taip pat.

2. Be to, anot Filosofo, nusidėti pasitaiko ne tik iš aistros, bet ir iš pasirinkimo. Tačiau pasirinkimas glūdi proto veikloje, nes, kaip teigiama *Etikoje*, jis kyla iš svarstymo (Aristotelis 1990 b: 178-179 [1142 b]). Vadinasi, nuodėmei pasitaiko būti prote.

3. Be to, protu vadovaujamės tiek teoriniuose, tiek praktiniuose dalykuose. Tačiau teorijoje protui pasitaiko nusidėti, pavyzdžiui, jei kas nors samprotaudamas netyčia padaro klaidingą išvadą. Todėl ir praktiniuose dalykuose protui pasitaiko nusidėti.

Atsakymas. Reikia sakyti, kad, kaip teigia Augustinas traktato *Apie Trejybę* dvilykoje knygoje, nuodėmė kartais būna aukštesniajame, o kartais žemesniajame prote (Augustinus 1841c: lib. XII, cap. 10.15). Norint tai suprasti, reikia iš anksto žinoti du dalykus: būtent, kuris veiksmas gali būti priskirtas protui, o toliau – kuris aukštesniajam ir kuris žemesniajam.

Todėl reikia turėti omenyje, jog kaip yra dviguba suvokiančioji sielos dalis – būtent žemesnioji juslinė ir aukštesnioji intelektinė arba protingoji, taip dviguba yra ir siekiančioji – būtent žemesnioji jutiminė, dalijama į nirtulingąją ir geidulingąją, bei valia vadinama aukštesnioji. Tačiau šios dvi siekiančiosios dalys su jas atitinkančiomis suvokiančiosiomis dalimis iš dalies yra susijusios panašiai, o iš dalies skirtingai.

Panašiai susijusios dėl to, kad joks siekimas negali prasidėti, jeigu pirmiau nebuvo kokio nors suvokimo. Juk geidžiamas objektas nesukelia nei aukštesniojo, nei žemesniojo siekimo, jeigu nėra suvoktas supratimu arba vaizduote, arba jutimu. Todėl ne tik siekiančioji sielos dalis, bet taip pat ir supratimas, vaizduotė ir jutimas vadinami judintojais.

O skirtingai susijusios dėl to, kad žemesniajame siekime yra tam tikras prigimtinis polinkis, kuris tam tikru būdu natūraliai skatina žmogų siekti geidžiamo objekto. Bet aukštesnysis siekimas nėra nukreiptas į vieną apibrėžtą objektą, nes jis yra laisvas. Tačiau žemesnysis siekimas nėra laisvas. Ir taip yra todėl, kad žemesniojo siekimo veikimas suvokimo galiai nepriskiriamas, nes jo veikimo priežastis yra ne suvokimas, o polinkis.

Bet aukštesniojo siekimo veikla priskiriama jį suvokiančiai galiai, būtent protui, nes aukštesniojo siekimo polinkį į kurį nors objektą lemia proto sprendimas. Dėl to veikimo galias skirstome į protingąją, niršiąją ir geidžiančiąją, aukštesniojoje siekimo dalyje vadindami jas suvokimui skirtais vardais, o žemesniojoje – siekimui skirtais vardais.

Iš to matyti, kad koks nors veiksmas protui priskiriamas dvejopai. Vienaip, kaip jo paties sukeltas ir todėl jam tiesiogiai priklausantis, pavyzdžiui, veiklos arba pažinimo objektų palyginimas. Antraip, kaip jam priklausančius per tarpininką – valią, kurią jo sprendimas paskatina veikti. Bet kaip proto sprendimu besivadovaujantis siekimo veiksmas priskiriamas protui, taip aukštesniojo proto svarstymais besivadovaujantis siekimo veiksmas priskiriamas aukštesniajam protui, pavyzdžiui, jei kas nors svarsto, jog veikti reikia taip, kad jo veiksmai Dievui patiktų arba dieviškąjį įstatymą atitiktų, arba kaip nors panašiai. O žemesniajam protui siekimas bus priskirtas tada, kai siekimo veiksmas vadovausis žemesniojo proto sprendimais, kaip svarstant apie veiksmo gėdingumą, proto orumą, žmogaus įžeidimą arba ką nors panašaus.

Tačiau šios dvi siekimų rūšys yra tarpusavyje susijusios. Juk, anot Filosofo *Etikos* septintosios knygos, veikloje tikslas turi prado prigimtį (Aristotelis 1990 b: 203 [1152 b ir toliau]). Bet teoriniuose moksluose proto sprendimas nėra tobulas, nebent jo išvados būtų išskaidytos į pirmuosius pradus. Todėl ir praktiniuose dalykuose jis neturi tobulumo, nebent atsižvelgtų į patį galutinį tikslą, nes tik tokiu atveju protas duos galutinį sprendimą dėl to, ką reikia daryti; ir tas sprendimas yra sutikimas veikti. Ir todėl sutikimas veikti priskiriamas aukštesniajam protui, kuris atsižvelgia į galutinį tikslą, o mėgavimasi malonumu, arba sutikimą jam, Augustinas priskiria žemesniajam protui.

Tad jeigu kas nors sutinka atlikti blogą veiksmą, tai nuodėmė priskirtina aukščiausiam protui. O jei nusideda vien dėl malonumo su tam tikru pasvarstymu, tai sakoma, kad nuodėmė priklauso žemesniajam protui, nes tokių žemesniųjų dalykų tvarkymas jam tiesiogiai priklauso. Taigi sakoma, kad nuodėmė yra aukštesniajame arba žemesniajame prote tiek, kiek siekimo veiksmas protui priskiriamas. Bet, atsižvelgiant į protui būdingą veikimą, sakoma, kad nuodėmė yra aukštesniajame arba žemesniajame prote, kai aukštesnysis arba žemesnysis protas jam būdinguose palyginimuose apsigauja.

1. Todėl į pirmąjį argumentą reikia atsakyti, jog, anot Filosofo traktato *Apie sielą* trečiosios knygos, kaip jusrė niekada neapsigauna dėl jai būdingų juntamų dalykų, tačiau atsitiktinai gali apsigauti dėl bendrų dalykų, taip supratimas nei dėl jam būdingo objekto, būtent dėl to, kas yra, niekada neapsigauna, nebent gal tik atsitiktinai, nei dėl pirmųjų pradų, kurie, žinant terminus, iš karto žinomi. Tačiau supratimas apsigauja bendruosius pradus gretindamas ir panaudodamas atskiroms išvadoms gauti. Todėl atsitinka taip, kad protas savo teisingumo netenka ir nuodėmė jame atsiranda.

2. Į antrąjį atsakyтина, kad išminčiai ir mokslui tiesiogiai priešinama kvailybė ir nemokšiškas, bet netiesiogiai – ir visos kitos nuodėmės, būtent tiek, kiek nuodėmė atima veiklai būtiną išminties ir mokslo vadovavimą. Dėl šios priežasties kiekvienas blogas žmogus vadinamas neišmanėliu.

3. Į trečiąjį atsakyтина, kad nuodėmė valioje yra ne kaip subjekte, o kaip priežastyje, nes nuodėmei būtina, kad ji būtų daroma laisva valia. Bet tai, ko priežastis yra valia, protui taip pat priskiriama dėl to, kas jau buvo minėta.

4. Į ketvirtąjį atsakyтина, jog žmogaus nuodėmė prieštarauja protui tiek, kiek ji yra priešinga teisingam protui, kuriame negali būti nuodėmės.

5. Į penktąją atsakytina, kad aukštesnysis protas tiesiogiai nukreiptas į amžinąsias priežastis kaip į tikruosius jo objektus, o nuo jų tam tikru būdu nukreipiamas į laikinus ir atsitiktinius. Todėl remdamasis tomis priežastimis jis sprendžia apie tuos laikinus objektus. Ir jeigu dėl kai kurių iš jų aukštesnysis protas padaro iškreiptą sprendimą, tai toji nuodėmė priskiriama jam.

6. Į šeštąją atsakytina, kad nors aukštesnysis protas skirtas veikti su amžiniais dalykais, tačiau ne visada jais užsiima, tai jame gali pasitaikyti nuodėmė.

7. Į septintąją atsakytina, jog panašų argumentą pateikė Sokratas, norėdamas parodyti, kad jokiam žinančiam nepasitaiko nusidėti, nes žinojimas yra stipresnis už aistrą ir nesileidžia jos nugalimas. Į šį argumentą atsako Filosofas *Etikos* septintoje knygoje žinojimą suskirstydamas į bendrąjį ir dalinį, į žinojimą galimybėje (*in habitu*) ir žinojimą aktualybėje (*in actu*), o žinojimą galimybėje suskirstydamas į laisvą ir supančiotą, kaip girtiems atsitinka (ten pat: 203 [1152 a. 15]). Todėl kam nors aktualybėje turinčiam bendrąjį žinojimą pasitaiko turėti ne laisvą dalinį žinojimą apie tai, kas svarbu veiklai, o tik geismo arba kurios nors kitos aistros supančiotą taip, kad proto sprendimas dėl to, kas svarbu veiklai, negali būti suformuotas pagal bendrąjį žinojimą. Dėl to protui pasitaiko klaidingai pasirinkti. Ir tokio pasirinkimo klaidingumas kiekvienam blogam žmogui būna nežinomas, kad ir kokių bendrųjų žinių jis turėtų. Šitaip protas vedamas į nuodėmę tiek, kiek geismu supančiotas.

KETVIRTAS ARTIKULAS

KLAUSIAMA, AR SUTIKIMAS MĖGAUTIS ŽEMESNIAJAME PROTE EGZISTUOJANČIOMIS NUODĖMINGOMIS MINTIMIS, NESUTINKANT JAS ĮGYVENDINTI, YRA MIRTINA NUODĖMĖ

Ir atrodo, kad nėra.

1. Juk Augustinas savo *Vadovėlyje* rašo, jog krūtinės daužymas ir *Tėve mūsų* malda yra skirta kaip vaistas nuo atleistinos nuodėmės (Augustinus 1841a: lib. unus, 1.6; 2.7). O sutikimas patirti malonumą, nesutinkant atlikti veiksmą, yra įtrauktas į tų nuodėmių skaičių, kurioms kaip vaistas skirtas krūtinės daužymas ir malda *Tėve mūsų*, nes Augustinas traktato *Apie Trejybę* dvyliktoje knygoje rašo: *neprotinga – kai vien tik mintyse siela smaginasi neleistiniais dalykais nesiryždama jų atlikti veiksmis, tačiau galvoje ir širdyje laikydama tai, ką derėtų iš karto atmesti, kai tik jie pasiekia sielą, daug mažesne nuodėme negu ta, kuri veiksmis padaroma. Tad ir dėl tokių minčių reikia prašyti atleidimo daužant krūtinę ir sakant „atleisk mums mūsų kaltes“* (Augustinus 1841c: lib. XII, cap. 12.18). Vadinasi, minėtas malonumas nėra mirtina nuodėmė.

2. Be to, sutikimas atleistinai nusidėti yra atleistinas lygiai kaip sutikimas mirtinai nusidėti yra mirtinas. Ir malonumo patyrimas yra atleistina nuodėmė. Todėl ir sutikimas su ja yra atleistinas.

3. Be to, paleistuvystė gali būti smerkiama dėl dviejų blogybių: būtent dėl protą nustelbiančio malonumo stiprumo ir iš jos kylančios žalos – palikuonių kilmės neaiškumo ir kitų panašių padarinių, kurių atsirastų, jeigu santuokinė sueitis ne-

būtų įstatymu tvarkoma. Tačiau negalima sakyti, kad paleistuvystė yra mirtina nuodėmė dėl teikiamo malonumo, nes toks pat stiprus malonumas pasitaiko ir santuokinėje sueityje, kuri nėra nuodėmė. Tad paleistuvystė yra mirtina nuodėmė nebent tik dėl jos daromos žalos. Vadinasi, tas, kuris ją mėgaujasi tik mintyse, bet ne veikloje, nepriartėja prie tos paleistuvystės dalies, kuri ją daro mirtina nuodėmė. Todėl neatrodo, kad jis mirtinai nusideda.

4. Be to, žmogžudystė yra ne mažesnė nuodėmė nei paleistuvystė. Bet tas, kuris mąsto apie žmogžudystę, patiria malonumą ir su tuo malonumu sutinka, mirtinos nuodėmės nedaro. Antraip visi tie, kurie klausosi karo istorijų ir jas girdėdami sutinka patirti malonumą, mirtinai nusidėtų. Tačiau neatrodo, jog tai įmanoma. Todėl ir sutikimas patirti paleistuvystės malonumą nėra mirtina nuodėmė.

5. Be to, kadangi atleistiną ir mirtiną nuodėmę skiria tarsi begalinis atstumas, kaip matyti iš bausmių skirtingumo, tai atleistina nuodėmė negali tapti mirtina. O malonumas, kuris vien tik iš apmąstymo kyla, iki sutikimo veikti yra atleistinas. Vadinasi, sutikimui prisidėjus, jis negali tapti mirtinu.

6. Be to, mirtinos nuodėmės prigimtis remiasi nusisukimu nuo Dievo. Tačiau nusisukimas nuo Dievo priklauso ne žemesniajam, bet aukštesniajam protui, kuriam priklauso ir atsisukimas, nes priešingybės priklauso tai pačiai galiai. Vadinasi, mirtina nuodėmė negali priklausyti žemesniajam protui, taigi ir sutikimas patirti malonumą, kurį Augustinas priskiria žemesniajam protui, negali būti mirtina nuodėmė.

7. Be to, Augustinas traktato *Prieš manichėjus* pirmoje knygoje rašo: jeigu mūsų geismas užsiliepsnoja tarsi jau sugundyta moteris, bet protas įsiliepsnojusį geismą vyriškai sulaiko ir užgesina, tai, kai šitaip atsitinka, mes nuodėmės nepadarome (Augustinus 1841b: lib. II, cap. 14. 21). Todėl atrodo, kad iš viso to mes patiriame, jog mums artimiausioje vidinėje santuokoje, jeigu nusideda moteris, bet ne vyras, tai nuodėmės nėra. O kai pritariama malonumui, bet ne veiksmui, nusideda moteris, o ne vyras, kaip teigia Augustinas traktato *Apie Trejybę* dvyliktoje knygoje (Augustinus 1841c: lib. XII, cap. 12. 17-19). Vadinasi, pritarimas malonumui nėra mirtina nuodėmė.

8. Be to, anot Filosofo *Etikos* dešimtosios knygos, malonumas dėl gėrio arba blogio kyla iš veiklos, kuri juos lemia (Aristotelis 1990 b: 259 [1175 b 25]). O išorinė, iš kūno judesių susidedanti paleistuvystės veikla skiriasi nuo vidinės, t. y. nuo mąstymo. Todėl vidinę veiklą lydintis malonumas skiriasi nuo išorinę veiklą lydintio malonumo. Tačiau vidinė paleistuvystės veikla, priešingai išorinei, nepriklauso mirtinos nuodėmės giminei. Vadinasi, ir iš jos kylantis vidinis malonumas nepriklauso mirtinos nuodėmės giminei. Todėl atrodo, kad sutikimas patirti tokį malonumą nėra mirtina nuodėmė.

9. Be to, atrodo, kad tik dieviškojo įstatymo draudžiama veikla yra mirtina nuodėmė, kaip tai matyti iš Augustino duoto nuodėmės apibrėžimo, kad *nuodėmė yra tai, kas pasakyta, padaryta arba geista priešingai Dievo įstatymui*.

Tačiau dieviškajame įstatyme nerasime draudimo sutikti patirti malonumą. Vadinasi, toks sutikimas nėra mirtina nuodėmė.

10. Be to, atrodo, jog tas pats sprendimas galioja tiek aiškiai išreikštam, tiek aiškinamajam sutikimui. Tačiau neatrodo, kad sutikimas aiškinti būtų mirtina nuo-

dėmė, nes į kitą galią nuodėmė pernešama tik tos pačios galios veikla, o sutikime aiškinti nėra jokios proto veiklos, kurią būtų galima vadinti sutikimu, bet yra tik nepaisymas reikalavimo nutraukti neleistiną veiklą. Todėl sutikimas patirti malonumą aiškinant nėra nei mirtina nuodėmė, nei aiškiai išreikštas sutikimas.

11. Be to, šeštajame argumente pasakyta, jog kuri nors veikla yra mirtina nuodėmė dėl to, kad priešinga dievišajam įsakymui. Kitaip įsakymo pažeidimu Dievas nebūtų paniekintas ir nusidėjėlio siela nenusisuktų nuo Dievo. Tačiau žemesnysis protas nepažįsta dieviškojo įstatymo esmės, nes ši pareiga skirta su amžinosiomis priežastimis besitariančiam aukštesniajam protui. Taigi žemesniajame prote mirtinos nuodėmės negali būti, vadinasi, ir minėtas sutikimas nėra mirtinas.

12. Be to, nuodėmėje dalyvauja atsisukimas ir nusisukimas: po atsisukimo eina nusisukimas, nes atsisukimu į vieną iš priešingybių nusisukama nuo kitos. Bet tas, kuris sutinka patirti malonumą, tačiau nesutinka atlikti veiklą, ne iki galo atsiskaityti į permainingą gėrį, nes užbaigtumas pasiekiamas veikloje. Vadinasi, ten nėra užbaigto nusisukimo ir todėl sutikime patirti malonumą mirtinos nuodėmės nėra.

13. Be to, Glosa aiškina, kad Dievas yra labiau linkęs pasigailėti, negu bausti. Bet jeigu kas nors sutinka dieviškuosius įsakymus apmąstyti ir iš to patirti malonumą, bet kartu nesiryžta imtis jų įvykdymo veiklos, tai nenusipelno apdovanojimo. Vadinasi, ir bausmės jis nenusipelno, jeigu sutinka patirti nuodėmės malonumą neketindamas ją padaryti.

14. Be to, žemesnioji proto dalis lyginama su moterimi. O moteris nėra savo valios šeimininkė, nes, anot Apaštalo, *neturi valios savo kūnui* (1 Kor 7, 4). Taigi ir žemesnioji proto dalis nėra savo valios šeimininkė, todėl negali nusidėti.

1. Bet yra priešingai. Niekas nėra prakeikiamas, išskyrus už mirtiną nuodėmę. O žmogus bus prakeiktas už sutikimą patirti malonumą. Todėl Augustinas traktato *Apie Trejybę* dvyliktoje knygoje rašo: *visas žmogus, tik mintimis besimėgaujantis nuodėmingais dalykais ir neketinantis juos veiksmiais atlikti, bus prakeiktas, jeigu jam nebus atleista per Tarpininko malonę* (Augustinas 1841c: lib. XII, cap. 12. 18). Todėl sutikimas patirti malonumą yra mirtina nuodėmė.

2. Be to, veikloje patiriamas malonumas ir pati veikla priskirtini tai pačiai nuodėmės giminei, kaip kad dorybinga veikla ir joje patiriamas malonumas priskirtini tai pačiai dorybei, nes teisingam būdinga ir elgtis teisingai, ir teisingoje veikloje patirti malonumą, kaip tai parodyta pirmoje *Etikos* knygoje (Aristotelis 1990 b: 75 [1099 a 10]). Bet pats paleistuvystės aktas priklauso mirtinos nuodėmės giminei. Vadinasi, ir mąstant apie paleistuvavimą patiriamas malonumas, ir sutikimas tą malonumą patirti bus mirtina nuodėmė.

3. Be to, jeigu žemesniajame prote nuodėmės negalėtų būti, tai pagony, kurie apie veiksmus sprendžia remdamiesi tik žemesniosiomis priežastimis, paleistuvavdami arba ką nors panašaus darydami mirtinai nenusidėtų. Bet tai yra akivaizdi netiesa. Vadinasi, žemesniajame prote gali būti mirtina nuodėmė.

Atsakymas. Reikia sakyti, jog klausimas, ar neleistinų dalykų apmąstymo teikiamas malonumas yra mirtina nuodėmė, ir klausimas, ar sutikimas tokį malonumą patirti, yra tas pats klausimas. Mat negalima abejoti tuo, kad nuodėminguose ap-

mąstymuose patiriamas malonumas yra mirtina nuodėmė, jeigu ji vadinama *moro-sa* nuo laiko trukmę reiškiančio žodžio *mora*, kadangi aišku, jog laiko trukmė veiklai negali suteikti mirtinos nuodėmės prigimties, nebent dar kas nors išikištų, nes laikas nėra ta aplinkybė, kuri darytų blogą poveikį begalybei. Tačiau abejotina tai, ar toji, dėl prisidedančio proto sutikimo atsirandanti nuodėmė yra mirtina nuodėmė. Apie tai esama įvairių nuomonių.

Kai kurie teigia, kad toji nuodėmė yra ne mirtina, o atleistina. Atrodo, kad ši nuomonė prieštarauja Augustinui, kuris už tokį sutikimą žmogui prakeiksmu grasina, kaip tai akivaizdu iš cituotų jo paties žodžių. Taip pat ir labiausiai paplitusi šiuolaikinių mąstytojų nuomonė priešinga šiai nuomonei, kuri sieloms kelia akivaizdų pavojų tuo, kad sutikimas patirti tokį malonumą žmogų gali greitai atvesti į nuodėmę.

Todėl atrodo, kad labiau reikia pritarti tai nuomonei, kuri teigia, jog toks sutikimas yra mirtina nuodėmė. Šios nuomonės teisingumu galima įsitikinti sutelkus dėmesį į tai, jog kaip išorinį paleistuvystės veiksmą lydi iš jo kylantis juslinis malonumas, taip ir mąstymo veiksmą lydi tam tikras vidinis malonumas. Bet mąstymą lydi dvejopas malonumas: vienas, kylantis iš paties mąstymo, o kitas – iš to, kas mąstoma. Mat kartais mes patiriame malonumą dėl paties mąstymo, iš kurio gauname tam tikrą aktualų pažinimą tam tikrų dalykų, nors jie mums nepatinka; panašiai kaip teisingas žmogus, svarstydamas ir aptarinėdamas nuodėmes, apie jas mąsto ir tiesos pažinime patiria malonumą. Bet malonumas dėl mąstomo dalyko patiriamas tik tada, kai pats mąstomas dalykas jaudina ir masina. Kai kuriais atvejais šie du mąstymai akivaizdžiai skiriasi ir juos lengva vieną nuo kito atskirti. Bet mąstyme apie kūniškas nuodėmes jų skirtingumas yra labiau paslėptas, nes dėl geidulingosios sielos dalies sugedimo geidžiamų dalykų mąstymą iš karto lydi jų nulemtas judėjimas.

Todėl iš paties mąstymo kylantis ir jį lydintis malonumas priskirtinas visiškai kitai giminei negu išorinio veiksmo malonumas. Todėl toks, kad ir kokios blogybės mąstymą lydintis malonumas arba visiškai nenuodėmingas, bet pagirtinas malonumas, kai kas nors patiria malonumą tiesos pažinime, arba jeigu tame pažinime yra koks nors nesaikingumas, tai jis priklauso smalsumo nuodėmei.

Bet tas malonumas, kuris mąstymą lydi dėl mąstomo dalyko, patenka į tą pačią giminę su išorinio veiksmo malonumu. Juk *Metafizikos* dvyliktoje knygoje rašoma, kad malonumas iš esmės yra veiksmas, o viltis ir atmintis yra malonios dėl veiksmo (Aristotle 1941 c: 880 [1072b 13-18]). Tad žinoma, kad toks malonumas savo giminėje yra netvarkingas ta pačia netvarka, kuri išorinį malonumą daro netvarkingą.

Vadinasi, pripažinus, kad išorinis malonumas yra mirtina nuodėmė, reikia pripažinti, kad nagrinėjant iš esmės ir besąlygiškai vidinis malonumas taip pat priklauso mirtinos nuodėmės giminei. Ir be to, visada, kada tik protas pritarimu paklūsta mirtinai nuodėmei, žmogus mirtinai nusideda, nes sutikimu pritardamas neteisingumui iš savo proto pašalina teisingumo tiesumą. O protas tam iškreiptam malonumui paklūsta tada, kai sutinka jį patirti. Ir tai yra pirmas paklusimas, kuriuo jam save pajungia. Ir kartais šį pajungimą lydi paties netvarkingo veiksmo pasirinkimas dėl tobulesnio to malonumo pasiekimo. Ir kad pasiektų tą malonumą, į kuo daugiau netvarkingų veiksmų linksta, tuo giliau į nuodėmę klimpsta. Tačiau viso

šio vyksmo pirmoji šaknis bus tas sutikimas, kuriuo malonumas bus priimtas, todėl juo prasideda mirtina nuodėmė.

Todėl be išlygų pripažįstame, kad sutikimas patirti paleistuvystės arba kitos mirtinos nuodėmės malonumą yra mirtina nuodėmė. Iš to reikia daryti išvadą, jog visi veiksmai, kuriuos žmogus, sutikęs patirti tokį malonumą atlieka, kad tą malonumą maitintų ir puoselėtų, pavyzdžiui, šlykščiai liesdamas arba gašliai bučiuodamas, arba atlikdamas panašius veiksmus, – visa tai yra mirtina nuodėmė.

1. Todėl į pirmąjį argumentą reikia atsakyti, jog Augustinas *Vadovėlyje* rašo, kad Viešpaties malda ir kiti panašūs veiksmai tinka ne tik atleistinoms nuodėmėms panaikinti, bet ir mirtinoms atleisti, tačiau pastarųjų panaikinimui jų nepakanka taip, kaip pakanka atleistinoms panaikinti (Augustinus 1841a: lib. unus. 19. 71).

2. Į antrąjį atsakyтина, jog tas malonumas, kuris kyla iš mąstymo apie paleistuvavimą, savo gimine yra mirtina nuodėmė, bet savo atsitiktiniu požymiu jis yra atleistina nuodėmė būtent tiek, kiek ateina anksčiau už apgalvotą sutikimą, kuris užbaigia mirtinos nuodėmės prigimtį ir, kuriam nesant, net jeigu kūnas per prievartą būtų suterštas, mirtinos nuodėmės nebūtų, nes, pasak Liucijos, nuodėmės teršalais kūnas negali susitepti, jeigu protas tam nedavė sutikimo. Taigi tuo atveju, kai toks sutikimas ateina, minėtas atsitiktinis požymis dingsta ir įvyksta mirtina nuodėmė, panašiai kaip mirtinai nusidėtų ta, kuri sutiktų būti tvirkinama per prievartą.

3. Į trečiąjį atsakyтина, kad visa bet kokios paleistuvystės netvarka išsilieja į iš tos paleistuvystės kylantį malonumą. Todėl mirtinai nusideda tas, kuris šios rūšies malonumui pritaria.

4. Į ketvirtąjį atsakyтина, kad jeigu kas nors, mąstydamas apie žmogžudystę, patiria malonumą vien dėl paties mąstomo objekto, tai šitaip yra tik dėl jo polinkio į žmogžudystę, todėl jis mirtinai nusideda. Bet jeigu kas nors, mąstydamas apie žmogžudystę, patiria malonumą dėl pažinimo to, apie ką mąsto, arba dėl ko nors panašaus, tai jo nuodėmė ne visada priskirtina mirtinai žmogžudystės nuodėmei, bet kuriai nors kitai nuodėmės rūšiai, pavyzdžiui, smalsumo arba kuriai nors panašiai giminei.

5. Į penktąjį atsakyтина, kad ta pati skaičiumi atleistina nuodėmė niekada nebus mirtina, bet prie jos prisidėjęs sutikimo veiksmas bus mirtina nuodėmė.

6. Į šeštąjį atsakyтина, kad nors tik aukštesnysis protas atsisuka į Dievą, tačiau žemesnysis protas tame atsisukime irgi tam tikru būdu dalyvauja, nes yra aukštesniojo tvarkomas, panašiai kaip sakoma, kad niršioji ir geidžiančioji sielos dalys kažkaip dalyvauja prote tiek, kiek jam paklūsta. Taigi ir mirtinos nuodėmės nusisukimas nuo Dievo gali priklausyti žemesniajam protui.

7. Į septintąjį atsakyтина, kad Augustinas knygoje *Prieš manichėjus* tuos tris dalykus apibūdina ne taip, kaip knygoje *Apie Trejybę*. Mat traktato *Apie Trejybę* dvylikoje knygoje jslumą priskiria žalčiui, žemesnijį protą – moteriai, aukštesnijį – vyrui (Augustinus 1841c: lib. XII, cap. 13. 20), o knygoje *Prieš manichėjus* žalčiui priskiria pojūtį, moteriai – geidulingumą arba jslumą, vyrui – protą (Augustinus 1841b: lib. II, cap. 14. 21). Tad akivaizdu, kad argumento išvada nėra teisinga.

8. Į aštuntąjį atsakyтина, kad vidinės veiklos, būtent mąstymo, sukeltas ir tik jį patį lydintis malonumas yra kitoks negu išorinės veiklos teikiamas malonumas. Tačiau iš mąstymo veiklos kylantis ir ją lydintis malonumas priskiriamas tai pačiai giminei, kuriai priklauso veikla, nes malonumą teikia vien tai, kas tinkama ir suprantama kaip tinkama. Todėl tas, kuris sutinka patirti vidinį malonumą, pritaria ir išoriniam malonumui ir nori juo džiaugtis bent jau apie jį mąstydamas.

9. Į devintąjį atsakyтина, kad duoti sutikimą malonumui draudžia šis įsakymas – *Negeisi...* (Iš 20, 17; Įst 5, 21). Juk ne be priežasties įstatymas duoda įvairius nurodymus dėl išorinio veiksmo ir vidinio geismo. Ir net jeigu sutikimo patirti malonumą nedraustų joks ypatingas nurodymas, vis dėlto pats paleistuvystės draudimas draustų ir visus su ja susijusius padarinius.

10. Į dešimtąjį atsakyтина, kad anksčiau, negu protas apsvarsto malonumą arba jo daromą žalą, aiškiai išreikšto sutikimo nėra, nors malonumui ir nesipriešinama, bet kai protas jau apsvarsto kylantį malonumą ir jo daromą žalą, pavyzdžiui, kai žmogus suvokia, kad toks malonumas jį galutinai nukreips į nuodėmę ir įsakymo pažeidimą, nebent jis aktyviai pasipriešintų, tai akivaizdu, kad jis sutinka. Ir tokia nuodėmė protui priskiriama dėl jo veiklos, nes veikti ir neveikti tada, kai žmogus privalo veikti, priskiriama veiklos giminei ir todėl neveikimo nuodėmė priskiriama veikimo nuodėmei.

11. Į vienuoliktąjį atsakyтина, kad Dievo įsakymo galia siekia iki pat žemesniojo proto tiek, kiek jį valdo aukštesnysis protas, kaip jau buvo sakyta.

12. Į dvyliktąjį atsakyтина, kad to pasisukimo, kuriuo kas nors apsvarstęs atsisuka į ką nors iš blogio giminės, pakanka mirtinos nuodėmės prigimčiai, nors po tokio veiksmo atlikimo gali prisidėti priešingo veiksmo atlikimas.

13. Į tryliktąjį atsakyтина, kad anot Dionysijo, gėris kyla iš vienos visuminės ir tobulos priežasties, o blogis – iš atskirų trūkumų. Todėl reikia daug daugiau dalykų tam, kad kas nors būtų atlygio vertas gėris, negu tam, kad būtų pasmerkimo vertas blogis, nors Dievas yra labiau linkęs atlyginti už gerus darbus, negu bausti už blogus.

14. Į keturioliktąjį atsakyтина, kad moteris pagal įstatymą neturi norėti to, kas priešinga deramam vyro nurodymui, nors iš tiesų kartais gali norėti ir nori jam priešingų dalykų. Tas pat atsitinka ir žemesniajam protui.

Su priešingais argumentais sutinkame, nors paskutinis daro klaidingą išvadą. Mat jis remiasi klaidinga prielaida, kad pagonis aukštesniuoją protu negali nusidėti. Juk nėra tokio žmogaus, kuris ko nors nelaiko žmogaus gyvenimo tikslu, ir kai apie jį svarsto, naudojasi aukštesniuoją protu.

PENKTAS ARTIKULAS

KLAUSIAMA, AR AUKŠTESNIAJAME PROTE GALI BŪTI ATLEISTINA NUODĖMĖ

Ir atrodo, kad negali.

1. Juk aukštesnysis protas uoliai užsiima amžinosiomis priežastimis. Todėl ir nuodėmė jame gali atsirasti tik dėl nukrypimo nuo amžinųjų priežasčių. O nukry-

pimas nuo amžinųjų priežasčių yra mirtina nuodėmė. Vadinas, aukštesniajame prote negali būti jokios kitos nuodėmės, išskyrus mirtiną.

2. Be to, panieka atleistiną nuodėmę padaro mirtiną. Bet atrodo, jog tas, kuris supranta, kad tam tikras veiksmas yra blogis ir kad Dievas už jį baudžia, vis dėlto sutinka jį atlikti, rodo panieką. Todėl atrodo, jog kiekvienas aukštesniojo proto apsvaistytas blogas veiksmas – taip pat ir atleistina nuodėmė, – kuriam duotas sutikimas, yra mirtina nuodėmė.

3. Be to, sieloje yra tai, kame gali būti tik atleistina nuodėmė, būtent jauslumas; ir tai, kame gali būti ir atleistina, ir mirtina nuodėmė, kaip žemesnysis protas. Todėl atrodo, kad sieloje yra ir tai, kame yra tik mirtina nuodėmė. Bet tai nėra *synderesis*¹, nes jame negali būti jokios nuodėmės. Vadinas, tai yra aukštesnysis protas.

4. Be to, nekaltumo būsenoje Angelas ir žmogus negalėjo padaryti atleistinos nuodėmės, nes atleistinos nuodėmės kyla iš kūno sugedimo, kurio tada nebuvo. Bet aukštesnysis protas yra atitrauktas nuo kūno sugedimo. Vadinas, atleistinos nuodėmės jame negali būti.

1. Bet yra priešingai. Sutikimas atlikti nuodėmės veiksmą nėra didesnis nusikaltimas už patį nuodėmės veiksmą. O sutikimas atlikti atleistinos nuodėmės veiksmą priklauso aukštesniajam protui. Taigi ir atleistina nuodėmė.

2. Be to, neapgalvotas neištikimybės judesys yra atleistina nuodėmė; ir jis yra tik aukštesniajame prote. Vadinas, jame yra atleistina nuodėmė.

Atsakymas. Reikia sakyti, kad aukštesniojoje proto dalyje gali būti ir atleistina, ir mirtina nuodėmė. Tačiau yra tam tikras dalykas, dėl kurio aukštesniajame prote gali būti tik mirtina nuodėmė. Tai akivaizdu iš to, kad aukštesnysis protas su tam tikrais dalykais, būtent su amžinosiomis priežastimis, veikia tiesiogiai, o su kitais – netiesiogiai, būtent su laikiniais dalykais, apie kuriuos sprendžia remdamasis amžinosiomis priežastimis. Tačiau su jam būdingais dalykais, t. y. su amžinosiomis priežastimis, jis atlieka dvejopą veiksmą: neapgalvotą ir apgalvotą. Ir kadangi mirtina nuodėmė padaroma tik apgalvojus, tai aukštesniajame prote gali būti atleistina nuodėmė, kai padaroma neapgalvotai, o mirtina, kai padaroma apgalvotai, kaip tai matyti neištikimybės nuodėmės atveju. Tačiau su laikiniais dalykais jis atlieka tik apgalvotą veiklą, nes į juos žvelgia tik lygindamas su amžinosiomis priežastimis. Tad jeigu minėti dalykai priklauso mirtinos nuodėmės giminei, tai aukštesniojo proto veiksmas bus mirtina nuodėmė, o jeigu priklauso atleistinos nuodėmės giminei, tai bus atleistina, kaip tai akivaizdu, kai kas nors pritaria tuščiam žodžiui.

1. Todėl į pirmąjį argumentą atsakytina, kad aukštesnysis protas nusideda tuo, kad nukrypsta nuo amžinųjų priežasčių ne tik prieš jas veikdamas, bet ir veikdamas anapus jų, o tai yra atleistina nuodėmė.

2. Į antrąjį atsakytina, jog nuodėmę daro mirtiną ne kiekviena panieka, o tik panieka Dievui, kuri vienintelė žmogų nuo Dievo atitolina. Todėl tas, kuris po bet kokių svarstymų sutinka atleistinai nusidėti, Dievo neniekina, nebent tą nuodėmę traktuotų kaip priešingą Dievo įsakymui. Tad argumento išvada nėra teisinga.

3. Į trečiąjį atsakytina, jog tai, kad jauslume gali būti tik atleistina nuodėmė, lemia jo netobulumas. Tačiau protas yra tobula galia ir todėl jame gali būti visos nuodėmės

rūšys, nes jo veiksmas kiekvienoje giminėje gali būti išbaigtas. Tad jeigu jis veikia atleistinos nuodėmės giminėje, tai bus atleistina nuodėmė, o jeigu mirtinos, tai bus mirtina.

4. Į ketvirtąją atsakyтина, kad nors aukštesnysis protas nėra tiesiogiai susietas su kūnu, tačiau kūno sugedimas ir jį liečia tiek, kiek aukštesniosios galios gauna iš žemesniųjų galių.

Literatūra

- Aristotelis. 1990 a. *Apie sielą*. Iš senosios graikų k. vertė Vosylius Sezemanas. *Rinktiniai raštai*: 321–405. Vilnius: Mintis.
- Aristotelis. 1990 b. *Nikomacho etika*. Iš senosios graikų k. vertė Jonas Dumčius. *Rinktiniai raštai*: 61–273. Vilnius: Mintis.
- Aristotle. 1941 c. *Metaphysics*. Translator W. D. Ross. *The Basic Works of Aristotle*, ed. R. McKeon. New York: Random House.
- Augustinus Aurelius, 1841 a. *Enchiridion de fide, spe et charitate liber unus*, PL, t. 40. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <https://www.augustinus.it/latino/enchiridion/index.htm> [žr. 2021 10 14]
- Augustinus Aurelius. 1841 b. *De Genesi ad litteram libri duodecim*, lib. II. PL, t. 42. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <http://www.augustinus.it/latino/genesi_lettera/index2.htm> [žr. 2021 10 15]
- Augustinus Aurelius. 1841 c. *De Trinitate*, lib. XII. PL, t. 42. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <<https://www.augustinus.it/latino/trinita/index2.htm>> [žr. 2021 10 22]
- Dionysius the Areopagite. 1897. *Works*. Translator John Parker. London: James Parker and Co, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0450-0525,_Dionysius_Areopagita,_Works,_EN.pdf [žr. 2021 10 16]

Nuorodos

- ¹ Įgimtas dorybingos veiklos pirmųjų pradų supratimas.

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *Sancti Thomae de Aquino Quaestiones disputatae de veritate*, quaestio XV.
Textum adaequatum Leonino 1972 edito ex plagulis de prelo emendatum ac translatum
a Roberto Busa SJ in taenias magneticas denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit
<https://www.corpusthomaticum.org/qdv15.html> [žr. 2021 10 21]